

- професійні наміри мають певну вираженість із визначенням окремих шляхів подальшого професійного навчання.

Показники низького рівня сформованості професійної спрямованості старшокласників на професії сфери виробництва та обслуговування:

- сформованість про професії характеризується окремими знаннями про ряд професій та уявленнями про погребу оволодіння деякими з них;

- мотивація вибору професій визначається мотивами, частково пов'язаними з відповідною діяльністю;

- професійні інтереси недостатньо впливають на пізнавальну та практичну діяльність для оволодіння необхідними знаннями та уміннями;

- успішність з теорії та практики з роками навчання не покращується;

- професійні наміри не виражені, а шляхи подальшого професійного навчання не мають конкретизації.

Чумак А.С.,
старший викладач,
Криворізький ДПУ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ ДІАЛОГУ УЧНЯ З КОМП'ЮТЕРОМ

В статье рассматривается использование компьютера на уроках технологии и его влияние на формирование творческих способностей учеников.

In the article the use of computer on the lessons of technology and his influence is on forming of creative capabilities of students.

В умовах економічних змін у країні в процесі навчання школярів значне місце займає творчий розвиток, який є важливим чинником у розвитку особистості. Сучасна школа завжди була соціальним інститутом підготовки нових кадрів – підростаючого покоління. Але на сьогодні соціально-економічні умови життя в Україні змінилися, тому необхідно бути готовим створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей учнів при підготовці їх до життя.

Це зумовлено тими перетвореннями, які на сьогодні виникли в процесі розбудови України і переходу до нових ринкових відносин. У зв'язку з цим погіршилося матеріальне забезпечення народної освіти, проте одним з

головних завдань школи є виконання замовлення суспільства. Це замовлення на підготовку гармонійно розвинутої особистості.

Творчі здібності необхідно розвивати з раннього дитинства. "Усі діти талановиті, – стверджує І.П. Волков, треба тільки, щоб школа допомогла кожному взнати свої здібності" [1, с.49].

З точки зору педагогіки і психології, дитяча творчість - це ефективний засіб виховання учнів, бо він спрямований на розвиток творчих здібностей школярів у процесі навчання. Творча діяльність - це діяльність, внаслідок якої створюються нові матеріальні та духовні цінності. Творчістю буде й те, що вносить в старе хоч йоту нового.

Творча активна діяльність у процесі навчання формує у школярів ряд якостей, які в кінцевому рахунку позитивно відбиваються на характері особистості. Загально відомо, що творчій особистості притаманні такі якості: напруження уваги, велика вразливість, завзятість, висока самоорганізованість, величезна працездатність.

Творчість, за своєю природою, є бажанням зробити щось таке, чого до тебе ще ніхто не робив або те, що до тебе вже існувало, зробити по-новому, краще. Творчий початок у людині - це завжди потяг уперед, до прогресу, до прекрасного.

В умовах ринкових відносин в Україні зріс попит на креативних, неординарних людей, спеціалістів, які знають свою справу. У зв'язку з цим ще в школі треба закладати основи творчого підходу до справи, розвивати творчу активність учнів. Тому процес розвитку індивідуальних здібностей школярів слід розглядати як комплекс взаємопов'язаних ланок, де головними повинні бути особистість самого вчителя і створення найкращих умов для індивідуальної, творчої роботи учнів. "Розвивати здібності - значить озброїти дитину способом діяльності, дати їй у руки ключ, принцип виконання роботи, створити умови для вияву і розквіту її обдарованості", - зауважує О.М. Гончарова [2, с. 104].

Включення учнів у різні види діяльності вже несе в собі залучення їх до творчих видів діяльності, сприяє цілеспрямованому розвитку, оскільки будь-який процес творчості несе в собі елементи притаманні їй. Однією з головних педагогічних вимог до учнівської творчої діяльності є врахування вікових особливостей школярів. Навчальна творча діяльність дозволяє оптимально поєднати індивідуальну роботу з колективною.

Велике значення у вихованні творчих здібностей учнів має результативність творчої праці. Це виставки учнівських робіт, конкурси та ін. Вимога результативності особливо важлива, оскільки одержаний результат викликає позитивну емоційну хвилю, стимулює творчу активність учнів. Учителю не спрямовує учнів на досягнення запланованого ним результату як єдино можливого й правильного, а лише скеровує аналітичні процеси школярів, запобігаючи авторитарному впливові на учнів та формалізму засвоєння змісту навчання.

Слід пам'ятати, що творчі здібності розвиваються протягом усього життя людини. А завданням школи є організація навчального процесу таким чином, щоб максимально розвинути закладені природою здібності кожного учня до певних видів діяльності. У навчальний процес потрібно включати різні види праці, заохочуючи прояви творчості. Тільки з наданням учням певних мінімальних професійних знань можна говорити про самостійне створення ними конкретних різнобічних, оригінальних, творчих продуктів.

Теорія й методика навчального процесу дають багато порад та рекомендацій з проблем розвитку творчих здібностей учнів. Сьогодні активно впроваджується інформатизація освіти. Виходячи з цього надзвичайно актуальною є проблема розвитку творчих здібностей з допомогою комп'ютерної техніки. Існує навіть думка, що комп'ютер зможе зробити такі ж важливі зміни в технології навчання, які на початку століття зробив конвеєр в автомобілебудуванні. Деякі навіть порівнюють його вплив на систему освіти з тим переворотом, який здійснило в людській культурі книгодрукування. Зрозуміло, що комп'ютер не стане панацеєю від усіх хвороб, проте недооцінювати його вплив на систему освіти не можна, оскільки він є потужним засобом навчання.

Для ефективного розвитку творчих здібностей учнів та активізації розумової діяльності використовують наочність. Вона підвищує рівень уваги школярів, поглиблює їх зацікавленість навчальним матеріалом, сприяє розвитку органів чуття, спостережливості й мислення.

Комп'ютер значно розширив можливості подання навчальної інформації. Застосування кольору, графіки, мультиплікації, звуку, всіх сучасних засобів відеотехніки дозволяє створити реальну атмосферу діяльності (наприклад, демонструвати зображення Землі з висоти, імітуючи політ, причому з урахуванням змін зображення, пов'язаних зі змінами польоту літака). "За своїми візуальними можливостями комп'ютер

не поступається ані кіно, ані телебаченню", - наголошує Ю.І. Машбиц [3,с.11]. Звичайно ж діти дуже захоплюються такими можливостями ЕОМ.

Рациональне використання комп'ютера як засобу наочності дозволяє педагогу досягти значного освітнього і виховного ефекту, створює сприятливі умови для розвитку творчих здібностей і абстрактного мислення школярів. Крім того ЕОМ дозволяє посилити і мотивацію навчання. Не тільки новизна роботи за комп'ютером, яка сама по собі сприяє підвищенню зацікавленості до навчання, але й можливість регулювання складності навчальних завдань, заохочення до правильного розв'язання, не застосовуючи мораль, якою іноді зловживають деякі педагоги, позитивно відбивається на мотивації навчання. Використання комп'ютерної техніки дозволяє повністю усунути одну з найвагоміших причин негативного ставлення до навчання - причину невстигання, яка пов'язана з нерозумінням суті проблеми, зі значними прогалинами в знаннях та ін., впливає на мотивацію пізнавальної діяльності учнів і розкриває практичне значення навчального матеріалу. Разом з тим з'являється можливість випробувати власні сили та застосовувати оригінальність - вибравши цікаве завдання, ставити будь-які запитання та пропонувати будь-які розв'язки без ризику отримати за це погану оцінку. Усе це сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання та розвитку творчості учнів.

Отже, спілкування з комп'ютером - це якісно новий вид спілкування, можливості якого ще далеко не розкриті. При розробці навчальних програм слід враховувати і негативні наслідки цього спілкування. У зв'язку з цим стає актуальним визначення психологічних умов, за яких певною мірою елімінуються негативні наслідки спілкування з комп'ютером і досягаються як ближні, так і віддалені навчальні цілі.

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити наступні висновки. Навчання - це діалогічний процес, і одним із засобів, з допомогою якого він здійснюється, є комп'ютер. Комп'ютер моделює педагогічне спілкування і створює найкращі умови для розвитку мотивації учнів і творчого характеру навчальної діяльності, забезпечує сприятливу атмосферу для навчання. Проте виникають певні проблеми психологічного характеру при створенні і реалізації комп'ютерних навчальних програм.

Однією з таких проблем є проблема розуміння відповіді учня й інтерпретація його помилок, і, доки розробники навчальних систем не потурбуються про достатньо надійне її вирішення, ситуація "сміслових

ножиць" (коли один з партнерів не розуміє іншого) буде цілком ймовірною подією.

Іншою проблемою є визначення "поля самостійності", яке відводиться учням при розв'язанні задачі. Передбачити параметри цього "поля" на різних етапах розв'язання задачі - актуальна проблема для сучасних навчальних програм. Дуже важливим в навчальному діалозі є зворотній зв'язок - оцінка не лише як відмітка, але й оціночні судження. Вони є не лише важливим елементом оцінки і контролю знань, але й впливають на самооцінку школяра. Тому технічно неможливо досягти того рівня навчального діалогу, який є в традиційному навчанні - в системі "учень -вчитель". Але включення до нашої програми оціночних суджень, які підбадьорюють, підтримують і заохочують учня, створює ефект живого спілкування з вчителем, сприяє здійсненню більш повноцінного зворотного зв'язку.

Список використаних джерел

1. Волков И.П. Приобщение школьников к творчеству. М.: Просвещение, 1982.- 135с.
2. Гончарова О.М. Про класифікацію автоматизованих навчальних систем // Комп'ютер у школі та сім'ї. - 1999. - № 4. - С. 18-19.
3. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения. -М.: Педагогика, 1988. - 192с.

Сушенцев О.Є.,
науковий співробітник,
Інститут професійно-
технічної
освіти АПН України

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

В статтє автор уточняє поняттє „деятельность”, “познавательная деятельность”, раскрывает состояние проблемы организации познавательной деятельности на уроках трудового обучения.

In the article an author specifies the concepts of activity, cognitive activity, describe the essence of the problem of organization the cognitive activity on the labour teaching lessens.

Метою статті є уточнення поняття „пізнавальна діяльність”, розкриття стану її організації на уроках трудового навчання.

Реформаційні процеси в усіх галузях виробництва, стрімкий науково-технічний прогрес, технічне переоснащення виробництва, розвиток автоматичної, комп'ютерної техніки ставлять певні вимоги до рівня підготовки випускника загальноосвітньої школи.

Тому головним завданням сьогодення є поліпшення підготовки учнів до життя, до праці, виховання особистості з повною віддачею сил, працювати після закінчення школи в будь-якій галузі сучасного виробництва.

Конституція України, Закон України "Про освіту" Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") принципово змінили мету школи: від простого засвоєння учнем знань до всебічного розвитку людини як особистості.

У „Концепції громадського виховання особистості в умовах розвитку української державності" стверджується що, важливою складовою змісту громадського виховання є розвиток мотивації до праці, усвідомлення життєвої потреби у трудовій активності, ініціативі, підприємстві; розуміння економічних законів і проблем суспільства та шляхів їх розв'язання; готовність до соціальної адаптації, конкурентоспроможності і самореалізації особистості в ринкових відносинах [1].

Розвинути закладений в кожній дитині творчий потенціал, навчити працювати, допомогти зрозуміти й знайти себе, зробити перші кроки в творчості радісного й насиченого життя – це є метою вчительської справи сьогодні.

Останнім часом значна увага в системі освіти приділяється вдосконаленню навчально-виховного процесу, зокрема пошуку нових форм і методів організації пізнавальної діяльності учнів.

Проблема пізнавальної діяльності учнів у всі часи привертала увагу багатьох вчених і педагогів-практиків (М.М. Анцибол, Ф.А. Нерода, С.Л.Рубінштейн, В.С.Півнева, Г.І.Щукіна та ін.). Перш, ніж розглядати стан організації пізнавальної діяльності учнів в теорії і практиці трудового навчання, зупинимося на розкритті основних понять.

Загальновідомо, що діяльність - це активний стан людини. Тому активність учнів може бути виражена через різні види діяльності: трудову, пізнавальну, спортивну та інші. Звертаючи на те, що діяльність – це спосіб буття людини у світі, її здатність вносити в дійсність зміни, М.М.Фіцула

визначає такі основні її компоненти: суб'єкт з його потребами; мета, відповідно до якої предмет перетворюється на об'єкт, на який спрямовано діяльність; засіб реалізації мети; результат діяльності.

Найважливішою умовою ефективності розвитку особистості, на думку науковців, є її активність. Активність виявляється у рухах, пізнанні навколишньої дійсності, у спілкуванні, впливі на оточення та на самого себе.

Пізнавальна активність сприяє інтелектуальному розвитку учня. Тому змалку слід підтримувати дитячу цікавість, відповідати на запитання дитини, розвивати в неї інтерес до знань. В.О. Сухомлинський з цього приводу писав: "лінощі, недбалство, слабовілля, розпущеність у навчанні означають, що ти закладаєш корінь свого паразитичного існування" [3, с.349].

Активність учня у спілкуванні дає йому змогу набути морального досвіду поведінки, визначити своє місце в колективі, вчить підкорятися і керувати іншими. Активність особистості в трудовій діяльності сприяє фізичному і інтелектуальному розвитку, готує до майбутнього професійного самовизначення.

У своїх дослідженнях психологи (В.Г. Ананьев) висловлюють думку про те, що праця є не тільки ранньою формою розвитку людини, але й самою необхідною діяльністю. Шкодою для учня, для його розвитку є виконання за нього трудових дій дорослими, і ніяка гра не поповнить цього необхідного фактору його розвитку.

На нашу думку, головним завданням учителя трудового навчання є відкриття учням різноманіття корисних для розвитку видів трудової діяльності та спонукати їх до корисних справ.

Досліджуючи завдання мотиву діяльності, С.Л. Рубінштейн зазначав, що мотиви діяльності багатозначні, оскільки витікають з різних потреб і інтересів, які формуються в людини в процесі суспільного життя" [2].

В психолого-педагогічній літературі виділяються такі структурні компоненти діяльності: мотив, мета, дії і операції. Проаналізуємо можливість діяльності та її вплив на процес розвитку учня через її структуру.

Мета діяльності, на думку Г.І. Щукіної, важливіший компонент її складної структури. Якщо мета діяльності не має сенсу для особистості, якщо її суспільна необхідність не усвідомлена, то і діяльність особистості може бути нейтральною для її розвитку. Тому в її організації необхідно

трансформувати "поставлені цілі - в спонукання самої особистості, в її внутрішні прагнення - в мотиви, які і спонукають діяльність..." [4, с.14]. Саме цей компонент найчастіше вирішує успіх кінцевих результатів діяльності. Дійсно, мотиви діяльності виражають внутрішні спонукання особистості. Відповідність їх цілям діяльності, її суспільній корисності сприяє розвитку особистості учня. Протиріччя, на думку Г.І. Щукіної, мети та мотивів створює складні умови діяльності і може призвести до негативних наслідків.

Мотиви навчання для різних учнів не однакові: для одного навчання - це необхідна праця, в якій він відчуває потребу, для іншого - радість спілкування з товаришами, а третій вчиться тільки тому, що його заставляють. Як відомо, в організованому педагогічному процесі одним з основних завдань є необхідність створення ціннісної мотивації діяльності.

Досліджуючи проблему навчання, С.Л. Рубінштейн зауважує, що завдання вчителя полягає в тому, щоб знайти на кожному етапі розвитку найбільш адекватні для учня мотиви, відповідно перетворюючи і переосмислюючи завдання, яке він ставить перед ним [2]. Для того, щоб учні з інтересом включилися в роботу на уроці трудового навчання, треба зробити поставлені в ході навчальної діяльності завдання не тільки зрозумілими, але й внутрішньо сприйнятими. Дійсно, якщо учень не розуміє завдання, то в нього немає бажання його виконувати. Зміст трудової діяльності розширює зв'язки особистості з зовнішнім світом, сприяє збагаченню її знань, надбанню досвіду. І тут значна роль належить вчителю, який повинен вміти правильно підібрати зміст т трудової діяльності для кожного учня.

Учні люблять заняття з праці, де можна проявити свою кмітливість при розрізуванні матеріалу та вправність при його склеюванні, де при виконанні завдання один вид дії змінює інший. Глибоке задоволення учням приносить те, що вони своїми руками виробляють потрібні і корисні речі. Все це сприяє вихованню працелюбності, почуття відповідальності за виконану роботу.

У процесі трудового навчання не тільки виготовляється той чи інший продукт трудової діяльності учня, але і сам учень формується в праці. Завдяки трудовій діяльності розвиваються здібності учня, формується його характер.

Не менш значним компонентом діяльності є предметні дії. В залежності від того, яка задача даної дії, ким вона ставиться, чи орієнтує вона на

повторення, чи вимагає нової дії на більш складній основі, ефект кожної дії може бути більш-менш значним для розвитку особистості. При цьому Г.І.Щукіна зауважує, що не можна забувати того, що предметна дія вимагає наявності позитивної мотивації, без чого вона може і не принести бажаного ефекту [4].

Завершується діяльність результатом, який є показником розвитку рівня знань та умінь особистості.

Процес навчання є своєрідним процесом самостійного "відкриття" учнем вже відомих у науці знань. У цьому розумінні учень опановує суб'єктивно нове, тобто те, що йому не відоме, але вже пізнане наукою, відоме іншим людям. Це є однією з ознак пізнавальної діяльності. Іншою ознакою пізнавальної діяльності є характер її протікання.

Як відомо, мета, зміст, способи пізнавальної діяльності учнів закладені в навчальну програму. Процес навчання, в який включається учень, може протікати по різному, з різним прикладанням сил, активності, самостійності суб'єкту. В одних випадках процес пізнавальної діяльності носить характер наслідувальний, репродуктивний, в інших - пошуковий, а ще в інших - творчий. Саме характер протікання процесу діяльності і впливає на кінцевий її результат - на характер набуття знань, умінь та навичок.

Для учня мета навчання трансформується в мотиви навчальної діяльності. Найбільш значними мотивами в діяльності є пізнавальні інтереси і потреби. Пізнавальні інтереси лежать в основі активності, самостійності учня в навчанні.

Про важливість мотивів в своїх працях вказують психологи (Л.І.Анциферова), адже саме характерні для тієї чи іншої людини мотиви діяльності та пов'язані з ними цілі визначають особистість людини. Мета, яка несе в собі визначну мотивацію, виступає з пізнавального боку як відбиток майбутнього результату діяльності.

У практичній педагогіці виділяють такі групи мотивів:

- безпосередньо - спонукальні мотиви (ґрунтуються на емоційних проявах особистості, на позитивних чи негативних емоціях);
- перспективно - спонукальні мотиви (ґрунтуються на розумінні значущості знання взагалі, навчального предмета зокрема);
- інтелектуально - спонукальні мотиви (базуються на одержанні задоволення від самого процесу пізнання).

Мотивація навчання - це система стійких мотивів, що визначає конкретну активну навчально - пізнавальну діяльність учня. Первинне уявлення про перевагу тих чи інших мотивів навчання можна отримати шляхом спостереження за ставленням учня до навчання.

Дослідження даної проблеми підвели нас до висновку, активізація навчально-пізнавальної діяльності - процес, направлений на посилену, спільну навчально-пізнавальну діяльність вчителя та учнів, на спонукання до її енергійного, цілеспрямованого здійснення, на подолання інерції, пасивних і стереотипних форм викладання і учіння. Цей процес здійснюється на основі міжособистісних відносин, знаходиться в постійному русі, змінах, в якісних перетвореннях і потребує великої уваги. Активізації навчально-пізнавальної діяльності сприяють такі ситуації, коли вчитель відшукує більш досконалі шляхи своєї роботи, які спираються на замисли учнів, на їх прагнення до творчої діяльності. В подібних ситуаціях в єдності діяльності вчителя та учнів важливо знайти міру участі і того, і іншого. Учень не може і не повинен бути тільки виконавцем вимог, поставлених вчителем, навіть у тому випадку, коли ці вимоги виконуються ним відмінно. Тільки виконавські функції не формують особистості учня, хоча вони входять до складу навчання. Ми гадаємо, що для становлення особистості учня необхідні високі рівні його активності – потужного механізму діяльності і учня, і вчителя.

Таким чином, діяльність – це дійсно справжнє джерело розвитку особистості. На відміну від інших видів діяльності, пізнавальна діяльність в школі є організованою і обов'язковою для кожного. Як відомо, таку діяльність називають навчанням, процес якого визначається цілями діяльності.

Пізнавальна діяльність учнів в школі – необхідний етап підготовки молодого покоління до життя. Незважаючи на те, що ця діяльність особливого складу, вона за своєю структурою подібна до будь-якого іншого виду діяльності. Суб'єктом пізнавальної діяльності являється учень, тому в центрі навчання стоїть його особистість.

Список використаних джерел

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Освіта України.- 2000.-№32-С.2.
2. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии.-М: Педагогика, 1989.- 322с.

3. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину.-К.: Вища школа, 1979.-641с.

4. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. - М.: Просвещение, 1979.-160 с.

Мироненко Н.В.,

викладач,

Кіровоградський ДПУ

ім.Володимира Винниченка

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ З 12-РІЧНИМ ТЕРМІНОМ

В статье рассматриваются основные аспекты профессионально-ориентационной работы на уроках трудового обучения в современных условиях. Показана роль учителя в формировании профессионального самоопределения учеников при изучении дисциплины „Трудовое обучение” в общеобразовательных учебных заведениях.

In the article the basic aspects of professionally-orientation work are examined on the lessons of labour studies in modern terms. The role of teacher is shown in forming of professional self-determination of students at the study of discipline the «Labour studies» in secondary comprehensive schools.

Метою статті є теоретичне обґрунтування значення процесу професійної орієнтації старшокласників при викладанні „Трудового навчання” в школі.

У концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) звертається увага, що входження України у світовий освітній простір зумовлює приведення вітчизняних освітніх стандартів, зокрема стосовно тривалості здобуття загальної середньої освіти, у відповідність до норм світового співтовариства (не менше 12 років). До цього часу вона не відповідала цим нормам і становила 10 років для учнів, які навчаються у трирічній початковій школі (а таких 75%), і 11 років - для решти дітей. Це не сприяє підвищенню рівня освіченості молодого покоління, поглиблює розрив між дошкіллям і початковою школою, загальноосвітньою і вищою школою. Усе це вимагає перегляду підходів до визначення мети і завдань шкільної освіти, формування її змісту, організації навчально-виховного процесу [1].

Зміни, що відбуваються в сучасній системі освіти, впливають на умови здійснення професійної педагогічної діяльності, вимагають мобільності, гнучкості, креативності, компетентності від кожного педагога. Перехід на 12-річну загальну освіту, впровадження нової системи оцінювання навчальних досягнень учнів, нових освітніх технологій, профільного навчання, вимагають суттєвих змін у підготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників.

Основними завданнями загальноосвітніх навчальних закладів на момент переходу до 12-річної системи навчання було модернізація змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах освітніх інновацій, розробка науково-методичного забезпечення процесу впровадження нових навчальних предметів й підготовка вчителів до їх викладання.

Тому особливого значення набуває особистісно орієнтоване навчання. Зосередженість на потребах освіти і розвитку учнів передбачає пряму залежність проектування навчального змісту і методичного забезпечення від вікових та індивідуальних особливостей школярів. Основою всіх перетворень має стати реальне знання потенційних можливостей дітей, прогнозування потреб і моделей розвитку особистості учня. Саме на цьому ґрунтується застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій [1].

У зв'язку з цим організація навчально-виховно процесу вимагає оновлення навчальних планів і програм, зокрема варіативної складової, що зумовлює розробку нових спецкурсів та факультативів.

Згідно концепції загальної середньої освіти (12-річна школа), зміст шкільної освіти має бути осучаснений таким чином, щоб випускники 12-річної школи могли швидко адаптуватися у самостійному житті, цілеспрямовано використати власний потенціал як для самореалізації у професійному і особистому плані, так і в інтересах суспільства й держави. Саме тому вагомого значення набуває викладання такої шкільної дисципліни як „Трудове навчання”.

Проблема професійного самовизначення досліджувалася Л.І.Божовичом [2], М.Р. Гінзбургом [3], Є.І. Головахою [4], А.В.Мудриком [5], які вивчають її у зв'язку з життєвими перспективами особистості і плануванням майбутнього. Дослідник Д.І. Фельдштейн [6] розглядає професійне самовизначення під призмою соціального самовизначення.

К.А.Абульханова-Славська [7, 3], Є.О. Клімов [8], М.С. Пряжніков [9] наголошують на зв'язку професійного самовизначення із розвитком особистості.

Підготовка особистості до свідомого професійного самовизначення здійснюється шляхом формування в неї особистісної профорієнтаційної позиції, що визначається відповідною спрямованістю і розвитком когнітивної, потребно-мотиваційної та емоційно-вольової сфери особистості.

І.С. Кон стверджує, що питання "Хто Я?" означає у юнацькому віці здебільшого перспективи і можливості: "ким я стану", "що трапиться зі мною у майбутньому". Тобто, думки про майбутнє стають переважаючими, а плани на майбутнє не вичерпуються питанням "ким бути?", а також тягнуть за собою іншу проблему "яким бути?" [10].

На думку М.Р. Гінзбурга, необхідність самовизначення, як особистісного, так і професійного, певною мірою детермінована вимогами суспільства, але доводить, що самовизначення також детермінується внутрішньою логікою психічного розвитку особистості і пов'язано з потребою у самореалізації, яка загострюється у юнацтві. Саме тому воно включено в систему уявлень особистості щодо перспективи у часі і тісно пов'язано з її життєвими планами. Очевидність зв'язку самовизначення з потребою особистості у самореалізації пов'язана із певною психологічною основою особистісного самовизначення на даному етапі розвитку особистості в усвідомленні та активній реалізації в житті. [3].

Проблеми, котрим присвячується дана стаття, пов'язані з потребою збільшення значення профорієнтаційної роботи на уроках трудового навчання в загальноосвітніх навчальних закладах після переходу на 12-річний термін навчання.

Трудове виховання в сучасній школі - це педагогічна діяльність, що спрямована на формування в учнів готовності до праці в умовах ринку. Вона передбачає:

- Розвиток в учнів широкого діапазону індивідуальних і соціальних мотивів трудової діяльності (моральних, матеріальних, пізнавальних, естетичних та інших).

- Допомогу педагога у визначенні учнем суб'єктивних цілей праці, що відповідають мотивам його діяльності і особистим можливостям.

- Формування у школярів уміння враховувати умови праці, необхідні для успішного досягнення визначених цілей: зовнішніх (особливості

навколишнього середовища) і внутрішніх (наявність знань, умінь, навичок, трудового досвіду, здібностей тощо).

- Педагогічну підтримку у самореалізації учнів.

- Спеціальне навчання самоконтролю, самооцінки і самокорекції власної трудової діяльності.

Аналізуючи зміст нової програми 12-річної школи 5-12 класів з дисципліни „Трудове навчання” для загальноосвітніх навчальних закладів, ми бачимо, що саме цьому предмету надана функція формування професійного самовизначення учнів. Згідно з Державним стандартом освітньої галузі „Технологія” в 10-12 класах вводиться новий самостійний предмет „Основи сучасного виробництва”. Такий навчальний предмет передбачає практичне засвоєння технологічних закономірностей перетворюючої діяльності, оволодіння способами, засобами і культурою праці, професійне самовизначення. Цей предмет покликаний забезпечувати формування культури праці, технічної культури, практичних знань, вмінь і навичок, що відображають основні способи, засоби, процеси, результати і наслідки виробничої діяльності. Виходячи із своєї специфіки, предмет „Основи сучасного виробництва” сприятиме формуванню технічно грамотної особистості, підготовки до життя і діяльності в умовах сучасного технічно насиченого суспільства, що і закладено в концепції 12-річної школи.

Готовність учнів до вивчення цього предмету формується в 5-9 класах. Так, в 5-6 класах учні ознайомлюються з проектно-технологічною діяльністю, базуючись на знаннях з основ наук на рівні предметно-практичної діяльності, а вже в 7 і 8 класах програмою передбачено обов'язкове виконання учнями творчих проектів. Під проектом розуміється обґрунтована, спланована і усвідомлена діяльність, спрямована на формування в учнів певної системи творчо-інтелектуальних і предметно-перетворювальних знань і вмінь. Разом з цим здійснюється нескладний економічний і екологічний аналіз виконуваної роботи й проводяться маркетингові операції. Проекти можуть виконуватись індивідуально чи групою учнів. У процесі виконання проектів можуть використовуватись різні види технологій, графічні і дизайнерські роботи тощо. Кожен проект проходить публічний захист. Таке нововведення сприяє розвитку мотивації та інтересу учнів до трудової діяльності, розвиває комунікативні здібності (при захисті роботи), а також формує такі цінності особистості, які

допоможуть зробити успішний вибір власного життєвого та професійного шляху.

В зв'язку з такими змінами в програмі вивчення дисципліни „Трудове навчання” актуалізується роль вчителя, який раніше міг просто переказувати готову інформацію, яка не пов'язана з життям учнів. З новою програмою виникла потреба в використанні нових методик навчання, які б активізували пізнавальні потреби учнів та спонукали їх до прояву ініціативи в навчальній діяльності.

Метою кожного уроку повинна стати мотивація до нового виду діяльності, яку вчитель може представити як певну проблему, яка викликала б у школярів зацікавлення до вивчення теми уроку. Вчителю необхідно частіше використовувати різні типи уроків, вивчати новітні методики, які б сприяли розвитку професійного самовизначення учнів.

Бажаних результатів можна домогтися, наприклад, використовуючи послідовну роботу на заняттях трудового навчання та позакласних заходах з відповідної теми. Так, наприкінці навчального року можна проводити виставку творчих робіт учнів (технічна праця), та організувати показ моделей та кулінарних виробів, які учні створили своїми руками протягом навчального року (обслуговуюча праця). Такі заходи заохочуватимуть учнів до подальшої трудової діяльності та сприятимуть розвитку мотивації та інтересу учнів до трудової діяльності.

У навчальному процесі вчитель трудового навчання має створити ті умови, при яких підготовка школярів до професійного самовизначення буде відбуватись цілеспрямовано та свідомо. Завданням учителя є постановка кінцевої мети (що я хочу сформувати в учня), визначення вихідних даних (який мій учень сьогодні), форм та методів реалізації педагогічного впливу.

При виборі форм та методів роботи з учнями на уроці особливу увагу необхідно звертати на застосування засобів, що активізують самого учня: ділові, рольові ігри, аналіз конкретних виробничих ситуацій, проблемний виклад матеріалу та інші.

Використовуючи ділові, рольові та інші ігри як засіб розвитку творчої активності учнів, учитель вирішує ряд завдань:

- цілеспрямовано знайомить школярів із змістом професії;
- розкриває учням специфіку професійної діяльності;
- розвиває вміння співвіднести свої інтереси і здібності з вимогами

професії;

- досягає відповідності навчальних та пізнавальних інтересів з професійними;

- формує активну позицію школярів в оволодінні професією, виховує потребу реалізувати свої інтереси в діяльності.

Теоретична частина уроків трудового навчання, що пов'язана з вивченням широкого обсягу відомостей про техніку, технологію, організацію й управління виробництвом, може бути використана для ознайомлення учнів із різними трудовими процесами, з особливостями й умовами праці представників різних професій та практичного ознайомлення з ними.

У процесі практичної роботи (а на неї відводиться не менше 75 % навчального часу) учні набувають спеціальних умінь та навичок, завдяки чому вони мають можливість безпосередньо знайомитися з багатьма професіями різних галузей виробництва. Важливо зазначити, що це знайомство не споглядалне, адже оволодіння певними трудовими прийомами, виготовлення передбачених навчальною програмою об'єктів праці дає змогу учням задовольнити свої інтереси, переконатись у власних можливостях, глибше „зануритись” у зміст тієї чи іншої професії.

Урок трудового навчання може вирішувати досягнення трьох профорієнтаційних цілей:

- інформаційної – знайомити учнів з профінформаційними матеріалами, необхідними для формування у них знань про світ професій;

- виховної – формувати в учнів позитивне відношення та готовність до свідомого вибору професії;

- діагностичної — на уроках трудового навчання вчитель має можливість спостерігати за практичною діяльністю кожного учня, бачити його ставлення до виконуваної роботи, оцінювати інтереси й здібності.

Саме учитель трудового навчання, спостерігаючи за працею учнів, може виявити здібності кожного з них до тієї чи іншої професії. Зміст й особливості профорієнтаційної роботи на уроках трудового навчання в першу чергу визначаються віковими особливостями учнів.

Професійне самовизначення учнів на уроках трудового навчання в основній школі може здійснюватися шляхом проведення бесіди або розповіді, демонстрації наочних матеріалів тощо.

Бесіда завжди повинна бути логічним продовженням навчального

матеріалу, який вивчається, і готується заздалегідь за визначеним планом, що відображає структуру професіограми або окремі її складові частини. Учні дається завдання: зібрати інформацію з даної професії на підприємстві, в організації, на фірмі, у своїх родичів, знайомих, використовуючи літературні джерела. Це дає можливість жвавіше провести бесіду, оскільки учні є не тільки слухачами, а й активними учасниками, які пізнали деякі секрети певної професії, під час бесіди учні повинні отримати максимум інформації про професію, зацікавитись нею. Важливо у процесі бесіди демонструвати різне обладнання, інструменти, пристрої, вироби, показувати фотографії, демонструвати різні прийоми роботи, які розкривають найбільш привабливі сторони даної професії. Потрібно підкреслювати творчий характер праці в даній сфері діяльності.

Такі бесіди про професії продовжуються і на лабораторно-практичних та практичних заняттях у вигляді коротких профорієнтаційних коментарів.

Беручи до уваги вище наведений матеріал, можна зробити висновок, що провідна роль формування професійного самовизначення учнів в загальноосвітніх навчальних закладах належить предмету «Трудове навчання». Тому вчителям потрібно приділити увагу використанню нових методів та прийомів навчання, які б сприяли виробленню мотивів та інтересів до певних видів професій.

Список використаних джерел

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа).
2. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Избр. психол. труды. - М.: Воронеж, 1995 – 352с.
3. Гинзбург М.Р. Личностное самоопределение как психологическая проблема // Вопросы психологии. – 1998.-№2. – С.19-27
4. Головаха Е.И. Жизненные перспективы и профессиональное самоопределение молодежи.- К.: Наукова думка, 1988. – С. 142.
5. Мудрик А.В. Современный старшеклассник: проблемы самоопределения.- М.: Знание, 1977. – С. 64.
6. Фельдштейн Д.И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности: Избранные труды / Д.И.Фельдштейн.-2-е изд. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2004. – С. 94-124.

7. Альбуханова–Славская К.А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука, 1980. – 335 с.
8. Климов Е.А. Человек и профессия. – Л., 1984. – 141 с.
9. Пряжніков М. Особиста професійна перспектива. / Психолог. – №16. – 2004. – С.6-8.
10. Кон И.С. В поисках себя: личность и ее самосознание. – М.: Политиздат, 1985. – 244 с.
11. Педагогічне управління професійним самовизначенням учнівської молоді. Посібник / За ред. М.П.Тименка. – К., 2001. – 152 с.
12. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання: Частина 1. Теорія трудового навчання. – К.: РННЦ „Дініг”, 2000. – 248 с.
13. Програма курсу „Трудове навчання” для загальноосвітніх навчальних закладів 5-12 класи. – К., 2005. – 255 с.

Солончук Т. А.,
вчитель трудового навчання
та інформатики КЗШ №110,
м.Кривий Ріг

СИСТЕМА ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

В этой статье раскрывается концепция системы профориентационной работы в школе как органической составной части процесса формирования личности учащегося, выражающаяся в наличии определенных знаний, умений и качеств личности, необходимые для сознательного выбора профессии.

In this article the conception opens up of the system of vocational orientation work at school as organic component part of process of forming of personality of studying, expressed in presence definite knowledges, abilities and qualities personalities, necessary for the conscious choice of profession.

Проблема професійного самовизначення, професійної орієнтації та життєвих планів молоді є досить актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства. У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІст. сказано: „В Україні необхідно створювати умови для розвитку самоствердження і самореалізації особистості впродовж життя” [2, с.7]. Допомогти учню самовизначитися – означає сформувати в нього внутрішню готовність і потребу самостійно, свідомо намічати й обирати шляхи